

Міністерство освіти і науки України

**Ніжинський державний педагогічний університет
імені Миколи Гоголя**

**Природничі науки
на межі століть
(до 70-річчя природничо-географічного
факультету НДПУ)**

Матеріали науково-практичної конференції

Ніжин, 23-25 березня 2004 р.

О.М.Федун

Системи очищення стічних вод, які створюються поблизу міст та промислових підприємств, міщені практично в кожному районному і обласному центрі, формують навколо себе своєрідні ітокомілекси, де досить активно співіснують представники різних груп птахів.

Дослідження орнітофауни проводилися в процесі стаціонарних та експедиційних виїздів на територію очисних споруд водоканалу м. Чернігова та фільтраційних полях Чернігівської фабрики вивної обробки вовни протягом 2001-2003 років.

Очисні споруди водоканалу м. Чернігова за способами використання птахами та особливостями ологічних процесів розділені нами на п'ять зон:

I. Зона активної очистки стічних вод (піскоуловлювачі, аеротенки, радіальні відстійники).

II. Зона біоставків.

III. Зона мулонакопичувачів.

IV. Селітебна зона (господарські споруди).

V. Буферна зона (включає територію прилеглу до очисних споруд).

Фільтраційні поля мають більш однорідну структуру, тому їх розділено на дві зони:

I. Зона біоставків або фільтраційні карти — земельні ділянки, де промислові стоки фільтруються поверхневий шар ґрунту.

II. Буферна зона.

На території промислових водойм м. Чернігова зареєстровано 106 видів птахів, які належать до 13 з, 31 родини. Це становить 37% від загальної кількості видів, що зустрічаються на території ігівської області. Домінують представники родин: *Silviniidae* — 11, *Muscicapidae* — 11, *Anatidae* — *icoloracidae* — 9, *Corvidae* — 6. В гніздовий період спостерігалось 78 видів птахів, що становить 73% агальної кількості відміченої на території промислових водойм м. Чернігова. На прольоті відмічено лдів птахів. Під час весняного прольоту спостерігалось 58 видів, а осіннього — 43 види.

Найбільш активно птахи використовують зону біоставків та буферну, де відмічено 86 та 69 видів звідно. В зонах мулонакопичувачів — 35, селітебній — 13, активній — 7 видів.

Активна зона використовується птахами для пошуку їжі та відпочинку. На гніздуванні в буферній відмічено — 47 видів, в зоні біоставків — 51 вид, селітебній — 8 видів, мулонакопичувачів — 12.

Протягом року на території очисних споруд спостерігається зміна домінуючих видів. В період зької міграції формуються численні зграї горобця польового (*Passer montanus* (Linnaeus, 1758)) (100- , зяблика (*Fringilla coelebs* Linnaeus, 1758) (до 1000), костогриза (*Coccothraustes coccothraustes* iaeus, 1758)) (90-120), шпака (*Sturnus vulgaris* Linnaeus, 1758) (200-250).

Льодостав на р. Десна, частково р. Білоус приводить до різкого підвищення концентрації плаваючих птахів на території біоставків. В зимовий період найбільш масовими є крижень (*Anas rhynchos* Linnaeus, 1758) (400-1300), чернь червоноголова (*Aythya ferina* (Linnaeus, 1758)) (28-87), ь чубата (*Aythya fuligula* (Linnaeus, 1758)) (25-90), пірникоза мала (*Podiceps ruficollis* (Pallas, 1764)) горобець польовий (*Passer montanus*) (100-500), грак (*Corvus frugilegus* Linnaeus, 1758), ворона сіра *us cornix* Linnaeus, 1758), галка (*Corvus monedula* Linnaeus, 1758), які формують змішані зграї льністю 200-600 особин. З першої декади квітня воронових змінює мартин звичайний (*Larus undus* Linnaeus, 1766), яких тримається тут 300-450 особин, чайка (*Vanellus vanellus* (Linnaeus, 1758)) 70). На прольоті активно використовують території очисних споруд для відпочинку та відгодівлі ник малий (*Charadrius dubius* Scopoli, 1786) (8), коловодник звичайний (*Tringa totanus* (Linnaeus,)) (20-30), набережник (*Actitis hypoleucos*) (2-6), коловодник болотяний (*Tringa glareola* Linnaeus,) (7), коловодник лісовий (*Tringa ochropus* Linnaeus, 1758) (4-15), мородунка (*Xenus cinereus* denstadt, 1774)) (до 10 пар), брижач (*Philomachus pugnax* (Linnaeus, 1758)), плавунець круглодзьобий *laropus lobatus* (Linnaeus, 1758)), баранець звичайний (*Gallinago gallinago* (Linnaeus, 1758)).

В гніздовий період на території очисних споруд найбільш масовими є *Larus ridibundus*, крячок ий (*Chlidonias niger* (Linnaeus, 1758)), очеретянка велика (*Acrocephalus arundinaceus* (Linnaeus,)), кобилочка солов'їна (*Locustella luscinioides* (Savi, 1824)), шпак (*Sturnus vulgaris*), горихвітка а (*Phoenicurus ochruros* (S.G.Gmelin, 1774)), *Charadrius dubius* (4 пари), *Vanellus vanellus* (20-30 пар), *za totanus* (20-30 пар), *Tringa glareola* (7 пар), *Xenus cinereus* (до 10 пар), синьошійка (*Luscinia svecica* iaeus, 1758)) (20 пар), вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus* (Linnaeus, 1758)) (10-15).

Розміщення промислових водойм в межах зеленої зони міст сприяє зниженню рівня стурбованості мування значної кормової бази, чагарникової, прибережководної, деревної рослинності створює ятливі умови для гніздування птахів. На незамерзаючих водоймах створюються умови для зчинку і відгодівлі в зимовий період та зупинок під час міграцій.